

СВЕДЕНИЯ ЗА ХОСПИТАЛИЕРСКИ РОДОС ПРЕЗ 1403 Г. В „ИТИНЕРАРИУМА“ НА РУИ ГОНЗАЛЕС ДЕ КЛАВИХО

Владислав Иванов

Историята на пратеничеството на кастилския крал Енрике III (1390-1406) до великия монголски завоевател Тимур-Ленг (Тамерлан) в началото на XV век е добре позната на изследователите на средновековната история. Предвождано от кралския шамбелан Руи Гонзалес де Клавихо, през 1403 г. пратеничеството потегля от един от най-западно разположените градове, познати на Стария свят- Кадис, за да стигне чак до самата столица на Тамерлан- Самарканд в Средна Азия. Пътешествието на кастилците продължава цели три години (1403-1406), а при завръщането си те носят безценна информация за отдалечени и все още твърде слабо познати за жителите на Западна Европа земи и владетели. Клавихо пише своето описание на посланичеството скоро след завръщането си в Кастилия през 1406 г., около половин век преди

появата на книгопечатането в Европа¹. Ръкописът скоро става популярен и от него са направени множество копия, най-ранното от които се съхранява в колекцията от манускрипти на Biblioteca Nacional в Мадрид². То се състои от 154 листа, изписани от двете страни, текстът на страницата е разположен в две колони³. Някои от листовите са силно повредени, в текста има многобройни лакуни, липсват началото и края. По-добре запазен е един по-късен манускрипт, датиран от края на XV в., който също се съхранява в Националната библиотека в Мадрид. Той има заглавие, начало и колофон, поради което бива основно използван за по-късните издания⁴.

Творбата на Клавихо е и най-старият запазен испански пътепис изобщо⁵. През 1582 г. Гонсало Аргот де Молина, „прилежен антиквар от двора на Филип II“⁶

1 Българският превод на пълното заглавие на творбата на Клавихо е:

„Животът и делата на великия Тамерлан, с описание на земите, които са под неговата власт и управление, написано от Руи Гонсалес де Клавихо, шамбелан на негово височество най-великият и благороден крал Дон Енрике, трети поред, законен господар на Кастилия и Леон. Това, заедно с един пътепис, в който е описано всичко, което се е случило по време на пратеничеството, изпратено от негово височество споменатият крал до владенията на споменатия властелин, който е известен още като Тимур Бег, в годината от Въплъщението (Господне) хиляда четиристотин и трета“.

2 R.Clavijo, *Embassy to Tamerlane (1403-1406)*, transl. by Guy Le Strange. L. 1928 repr. L. 2006, стр. 6

3 Руи Гонсалес де Клавихо. *Дневник пътешествия в Самарканд ко двору Тимура (1403-1406)*, пер. И.С.Мироковой. М.1990, стр. 5

4 Ibid.

5 Narrative of the Embassy of Rui Gonzalez de Clavijo to the Court of Timour at Samarkand, transl. by Clements R. Markham. L. 1859, стр. II

6 Ticknor, G. *History of the Spanish Literature*. NY 1849. I, стр. 183

, го отпечатва в Севиля под заглавието “Historia del Gran Tamorlan”. Едва два века по-късно, през 1779 г. Амирола съставя сборник с хроники и мемоари, посветен на испанските католически владетели, в третия том на който е включен и Клавихо⁷. Антонио де Санча го издава самостоятелно през 1782 г. в Мадрид⁸. Сър Клементс Маркам, член на викторианското историческо дружество “The Hakluyt Society”, използва главно последното издание за своя английски превод, появил се на бял свят през 1859 г. През 1881 г. И. Срезневски препечатва отново испанския текст на изданието на де Санча, заедно с руски превод и аотиран индекс на руски и френски⁹. В коментарите на това издание взимат участие видни руски изтоковеди от края на XIX в. като В.В. Григориев, П. И. Лерх и К.П. Патканов. Именно него ползва като основно Ги ле Странж, когато прави втория английски превод на „Итинерариума“ през 1928 г.¹⁰. От това издание нататък следващите са снабдени с достатъчно адекватен на съвременната историческа наука критически коментар и анализ.

„Итинерариумът“ или, иначе казано, „Пътеписът“ на пиренейския автор Руи Гонзалес де Клавихо представлява сравнително обширно произведение, в което са събрани впечатленията му от трите години, прекарани в пътуване в Средиземноморието и Азия. Авторът като че ли се е интересувал от всичко и в резултат текстът му ни дава многообразна и разностранна информация. Една интересна особеност е, че навсякъде в пътеписа чуждите места, народи, държави итн. са наричани със съвременните си имена, а не както е според „модерния“ през периода архаизиращ стил - с използването на

7 Coleccion de Cronicas y Memorias de los Reyes catolicos. III. M. 1779

8 *Narrative.*, p.VIII

9 Clavijo, *Embassy...*, p. 10

10 Преиздаден през 2006 г. от издателство „RoutledgeCurzon“

античните им аналози.

Характерните особености на стила и жанра на „Итинерариума“, личността на неговия автор и сходството в посетенията места налагат неволното сравнение с написаното няколко десетилетия по-късно „Пътешествие в Утремер“¹¹. на бургундския рицар Бертрандон дьо Ла Брокиер. В коментара си към българския му превод нашата историчка Вера Мутафчиева прави интересното предположение, че последният е бил шпионин на бургундския дук Филип Добрия в Ориента¹². Не е недопустимо и испанският кабалеро Клавихо покрай останалите си задачи да е бил натоварен с такива или подобни функции по време на престоя си на Изток като официален пратеник на своя господар, кастилския крал Енрике III. Богатството на информацията в текста му, както и неподправеният интерес, демонстриран към политическите събития в район, толкова отдалечен от Пиринеите, биха могли да послужат като косвени податки за тази възможност.

Управлението на кастилския крал Енрике III де Трастамара, остава в иберийската история главно с това, че той успешно развива флота на Кастилия – така например при неговото управление започва колонизирането на Канарските острови – първата стъпка към бъдещето покоряване на просторите на Атлантическия океан. Този интерес към флота и по-специално към търговската му част според нас е пряко свързан с историята на пратеничеството на Клавихо и установяването на контакта между Кастилия и империята на Тимурлените по време на неговото управление. Иберийското кралство на Енрике има отдавнашни икономически интереси в Леванта,

¹¹ Преведено на български от Никола Колев под заглавието „Задморско пътешествие“

¹² Брокиер, Бертрандон де ла, *Задморско пътешествие*. С. 1968, стр. 12

откъдето идват толкова важни за средновековна Европа стоки като подправките и стипцата. Макар и Венеция и Генуа да обират „лъвския пай“ от този търговски обмен, присъствието на търговците от Кадис също е регистрирано в пристанищата на Изтока през XIV и XV век. В тази връзка Клавихо недвусмислено отбелязва в съчинението си първоначалните чисто разузнавателни мотиви на предшестващото го кастилско пратеничество до Тамерлан, както ще видим по-долу.

По множество причини пътешествието на кастилците е предизвиквало и продължава да предизвиква интереса на изследователите на късното средновековие. То е впечатляващо както със своята продължителност и дължината на изминатия маршрут, така и с това, че представлява един от най-подробните западни извори за управлението на азиатския владетел, пълководец и завоевател Тимур-Ленг (1370-1405), чието име остава и в бъдещите столетия в съзнанието на западноевропейците най-вече с грандиозната му победа над османския султан Баязид I Илдъръм (Светкавицата) (1389-1402) при Анкара на 20 юли 1402 г. В края на 1402 година Тамерлан постига още една победа на бойното поле, като завоюва крепостта Смирна на егейското крайбрежие; едно събитие, което също предизвиква широк отзвук на Запад¹³. Важната крепост е била отнета от турския емир Айдън от „Свещената лига“, сформирана от Папството и егейските католически сили по време на кръстоносния поход, организиран от папа Климент VI през 1344 г. Задържането ѝ под властта на християните повече от половин столетие представлява своеобразен символ на кръстоносната идея на Изток. При превземането ѝ от

¹³ .Luttrell, A. “The Hospitallers of Rhodes Confront the Turks (1306-1421)”. in: *Christians, Jews and Other Worlds: Patterns of Conflict and Accommodation*, ed. P.F. Gallagher, Lanham: *Atlantic Research and Publications, Inc./University Press of America*, 1988, стр. 96

Тимур Смирна е защитавана ожесточено от рицарите от Ордена на хоспиталиерите. Последните представляват най-активната кръстоносна сила на Изток, базирана на Родос и заобикалящите го острови и намираща се перманентно във враждебни отношения с повечето от околните мохамедански сили. По време на пътешествието си през 1403 г. Клавихо преминава през тяхната столица Родос- един от най-далечните източни форпостове на католическия свят и оставя в своя „Итинерариум“ интересно описание на хоспиталиерската твърдина, което е основният предмет на нашия интерес в тази статия.

В началото на XV в. кралят на Кастилия Енрике де Трастамара взема необичайното решение да се лиши за известно време от един от най-високопоставените си служители- своя шамбелан Руи Гонзалес де Клавихо, за да го изпрати в двора на ориенталския монарх Тимур, чиито най-близки владения отстоят от неговите на „*другия край на Mare Nostrum*“ . Това решение има своята предистория. През 1402 г. според думите на самия Клавихо кастилският крал изпраща двама свои посланици- Пайо де Сотомайор и Ернан Санчес де Паласуелос, за да „*проучат и съобщят както за силата и мощта от една страна на Тимур Бег и от друга на турския султан Илдирим и да запишат както броя на тези, които ги следват, така и сумата на онези хора, които и двамата владетели могат да вдигнат срещу своя съперник и след това да съобщят коя от двете страни би била по-способна да спечели в борбата*“¹⁴. След битката при Анкара Сотомайор и Паласуелос се срещат лично с Тимур, който ги приема с високи почести и решава да изпрати на свой ред посланик, „*известен чагатайски благородник, наречен Хаджи Мухамад*“¹⁵ , с „*подаръци, скъпоценности и жени – християнски пленнички, отнети*

14 Clavijo, *Embassy...*, p. 12

15 Ibid., p. 13

от турците при Анкара“¹⁶ до крал Енрике III. След като приема Хаджи Мухамад в двора си в Севиля и получава писмата и подаръците на Тимур, Енрике решава да изпрати обратно пратеничество с „*дарове, за да увеличи обичта, която съществуваше между него и Тимур Бег*“¹⁷

Тримата благородни водачи на пратеничеството, избрани от краля, са магистърът по теология фра Алфонсо Паез де Санта Мария, личният му гвардеец Гомес де Салазар и бъдещият му летописец- кралският шамбелан Руи Гонзалес де Клавихо. Те потеглят с една карака от кастилското пристанище Кадис, разположено на Атлантическия океан. Заедно със тях пътува и вече изпълнилият мисията си и завръщащ се при Тамерлан Хаджи Мухамад. Датата на отпътуването им е 23 май 1403 г.- т.е. приблизително 10 месеца след знаменателната битка при Анкара и около половин година след превземането на Смирна.

„Итинерариумът“ описва подробно пътуването на кастилската карака, която след Кадис спира последователно в Малага- тогава главно пристанище на мавърското кралство Гренада, на остров Ибиса, преминава през пролива между островите Сардиния и Корсика- респективно арагонско и генуезко владение и акустира в Гаета- един от главните морски портове на територията на кралството на Владислав Неаполски, което обхваща територията на съвременна Южна Италия. След шестнадесетдневен престой там¹⁸ пратеничеството

16 за съдбата и самоличността на тези жени, по-всяка вероятност пленнички от харема на Баязид, вж. Ibid. p. 178

17 Ibidem.

18 Ibid., p. 16. Според думите на Клавихо, караката престоява в Гаета, „докато капитанът разтоварваше товара, предназначен за някои търговци от пристанището, а след това натовари на борда маслиново масло на негово място“ . Следователно караката е била търговски кораб, който не е бил предназначен специално

поема на югоизток и достига Месина в Сицилия, откъдето отплава на 23 юли, пресича Адриатика (наричан тогава „Венецианския залив“) и прави престой в пристанището на Модон в Южен Пелопонес – едно от ключовите места в т.нар. Венецианска „колониална империя“ на Изток. Най-сетне, минавайки покрай о-в Китера и през „дукството на Архипелага“¹⁹ караката се насочва „към съседния остров, който е наречен Ланго (или Кос), жителите на който са дошли от Родос и някои от рицарите на Св. Йоан са тук на гарнизон и във владение (на острова)“²⁰. По този начин кастилците навлизат във владенията на Суверенния рицарски Орден на Св. Йоан, известен в цяла католическа Европа още като Ордена на хоспиталиерите или просто като „Хоспитала“²¹.

Хоспиталиерският орден е основан в края на XI в. в Йерусалим. Първоначално той възниква като обикновен католически монашески орден по бенедиктински образец, но бързо се военнизира подобно на другия известен военно-монашески орден, възникнал приблизително по същото време и на същото място – Ордена на тамплиерите. От средата на XII в. военизираните членове на ордена – рицарите хоспиталиери взимат активно участие във войните на йерусалимските християнски крале и сирийските барони и се сдобиват с обширни владения в „Отвъдморските земи“. Същевременно, благодарение на щедрите дарения, които получават, те се оказват сред най-богатите поземлени собственици в Западна Европа. Голяма част от доходите от техните „приории“ на Запад и новоприетите им членове за мисията на кастилските пратеници.

19 Наричано още в нашата историческа литература „Херцогство на Наксос“.

20 Ibid., p. 20

21 Друго съкратено и популярно название на Ордена в западната историографска литература, освен „Хоспитала“, е и „Религията“.

биват изпращани на Изток, което наред със строгия монашески устав, военната подготовка и доходите от „отвъдморските“ владения позволява на Ордена да поддържа една от най-големите и елитни постоянни армии във феодално разпокъсания Латински Левант. През 1244 г. той е принуден окончателно да напусне своята първоначална главна квартира в Йерусалим, а през 1291 г. и следващата си главна квартира в Акра, превзета от войските на мамелюкския султан ал-Ашраф. След един сравнително кратък престой на Кипър (1291-1310), между 1306 и 1310 г. хоспиталиерите завладяват Родос и повечето от заобикалящите го егейски острови и установяват там главната си квартира. Те бързо трансформират сухопътната си войска във флот и по този начин продължават да изпълняват първоначалната си мисия за защита на католическите интереси на Изток и охрана на поклонниците до Йерусалим. През XIV-XV в. с развитието на корабоплаването все по-голям брой от западноевропейските пилигрими, решили да посетят „Светите земи“, предпочитат да изберат „морския път“ до Йерусалим. Стандартният маршрут на пътешествието почти винаги минава през Родос, който предлага на изтощените поклонници, страдащи от трудностите на борда на корабите си, възможността да възстановят силите си, да попълнят припасите си, да установят полезни контакти с хоспиталиерите и да извършат поклонение в богатите на реликви църкви на острова²².

Макар и да не е пилигрим, Клавихо не прави изключение и корабът му акостира в едноименната столица на остров Родос вечерта на четвърти август,

22 Balard, M. "The Urban Landscape of Rhodes as Perceived by Fourteenth- and Fifteenth-Century Travellers". in *Intercultural Contacts in the Medieval Mediterranean*, ed. by Benjamin Arbel and David Jacoby (Routledge, 1996), p. 24

събота, 1403 г.²³. Летописецът съобщава, че предишният ден корабът му преминава край о-в Кос и след това на юг през пролива, отделящ съседния о-в Нисирос от континента, който бил „толкова тесен“, че кастилците се побояват да го пресекат през нощта, „за да не би караката да не докосне земя“²⁴ т.е. да не заседне в някоя плитчина и изчакават настъпването на утрото преди да продължат. На сутринта караката преминава покрай „различни други острови от владенията на Родос“²⁵ като Пискания²⁶, Сан Николао де Каркини²⁷ и Пимия²⁸ и вечерта на същия ден пристига в Родос. От това описание получаваме представа за териториалния обхват на владенията на хоспиталиерите през 1403 г., простиращи се върху гореизброените острови от архипелага на Додеканезите.

Още с пристигането си в пристанището на Родос посланиците изпращат хора в града, за да разберат дали великия магистър- главата на Ордена на Св. Йоан, се намира там²⁹. Те научават, че в момента той не е в столицата си, а „с известен (брой) галери и голям брой от своите рицари, заедно с караките и галерите на генуезката флота, която беше под командването на маршал Бусико, били заминали на експедиция срещу

23 Clavijo, *Embassy...* p. 20

24 Ibid., p. 21

25 . Ibidem.

26 Ле Страндж и Мироковой единодушно идентифицират този остров с Пископи, което е средновековното наименование на о-в Тилос.

27 Вероятно о-в Халки, западно от Родос.

28 Според Мировой, Коментарии, стр. 3, под това название „видимо“ се крие малкото островче Алимния, разположено западно от Родос и източно от Халки. Според нас по-скоро става въпрос за значително по-големия остров Сими, намиращ се на северозапад от Родос непосредствено до брега на Кария. Близостта в названията „Пимия/Пими“ и „Сими“ е очевидна

29 Clavijo, *Embassy...* p. 22.

Александрета“³⁰.

Липсата на великия магистър, който по това време е фра Филибер дьо Наяк (1396-1421), се дължи на това, че пристигането на кастилското пратеничество в Родос съвпада с хода на военната кампания, проведена през 1403 г. в Леванта от небезизвестният в историята на късния XIV и ранния XV в. френски маршал Жан ле Менгр, наречен Бусико, този „архикръстоносец на своето време“, както го нарича Кенет Сетън³¹, който е прочут с участията си в почти всички големи военни конфликти и кръстоносни походи, водени по негово време от северна Европа до Средиземноморието. Скоро след завръщането си във Франция от Константинопол през 1399 г., при което е придружен от византийския император Мануил II Палеолог, Бусико бива назначен от Шарл VI за губернатор на Генуа. Той не се задържа дълго там, но използва предоставилите му се отлични възможности за организирането на нова военна експедиция на Изток. На 4 април, 1403 година, Бусико отплава от Генуа начело на значителен флот, който се състои от 9 галери, 7 платноходни кораба³² и една голяма галера³³. Непосредственият повод за провеждането на този поход е намерението на маршала да окаже натиск върху краля на Кипър, който се намира в конфликт с Генуа, но неговият неизвестен по име френски биограф

30 Ibidem.

31 Setton, Keneth M.. *The Papacy and the Levant (1204-1571)*. Vol. I. Ph.1976, p. 381

32 . Вероятно тези, които Клавихо споменава като „караки“, вж. Clavijo, *Embassy...*,

p. 22

33

Epstein, Steven A. *Genoa and Genoese (958 - 1528)*. The University of North Carolina Press, 1996, p. 193

от XV век твърди, че „той искал да използва флота не само за атака срещу краля (ако се наложи), но и срещу тези неверници, които би могъл да достигне по море“³⁴. Думите на биографа се потвърждават напълно от по-късните събития, когато през лятото на 1403 г. Бусико, съвместно с рицарите хоспиталиери от Родос и генуезците от Хиос, организира нападения на широк фронт срещу крайбрежията на Сирия и Малка Армения, които тогава се намират под властта на Мамелюкския султанат³⁵.

Поради тази причина Клавихо така и не успява да се срещне с великия магистър Филибер дьо Наяк. На следващия ден след пристигането си, кастилците отиват в „големия дворец на Родос“, където са приети от лейтенанта, който замества магистъра по време на отсъствието му. Според думите на Клавихо, лейтенантът, разбирайки за пристигането на пратениците, излиза да ги посрещне заедно с хоспиталиерите, които се намират в наличност в крепостта и им казва, че въпреки липсата на великия магистър, от уважение към краля на Кастилия, те „ще направят всичко, което е по силите им, за да задоволят техните нужди“³⁶. Пратениците му обясняват, че са слезли на брега, за да проучат дали има новини къде се намира „Тимур Бег“ и „да получат съвет какво да правят“ т.е. как да достигнат до неговия лагер.

Посочената от Клавихо пред лейтенанта цел на посещението на посолството в Родос е многозначителна. Тя показва, че кастилците смятат островната столица на хоспиталиерите за място, където могат да научат последните новини за Тамерлан и същевременно за място, където могат да получат сигурно и адекватно

34 *Le Livre des Faicts du Bon Messire Jean le Maingre, dit Boucicaut, Marechal de France et Gouverneur de Genes.* ed. Michaud et Pojoulat, P. 1851, II, pt. II., p. 267

35 За похода на Бусико вж. по-подробно Setton, Keneth M.. *The Papacy...Vol. I*, стр. 370-405

36 Clavijo, *Embassy...*p. 22

съдействие от официалните власти. Освен всичко друго, това вероятно свидетелства и за авторитета, с който родоските хоспиталиери се ползват в Кастилия. Обаче Родос на пръв поглед едва ли изглежда най-подходящото място за престой на едно приятелско пратеничество до самаркандския владетел предвид скорошния ожесточен военен конфликт на Ордена на Хоспитала с Тимур по повод на Смирна. Нещо повече - в състава на пратеничеството, което акустира в Родос, влиза и един „чагатайски благородник“ - посланикът на Тимур Хаджи Мухамад. Съществува възможност кастилците и да не са знаели за превземането на Смирна в средата на декември предишната година, но все пак това е малко вероятно. Бившата столица на емирата Айдын и известния Умур Бег (който е оставил следите си и в българската средновековна история) - Смирна, е била символ на кръстоносното присъствие в тази част на света повече от половин век. Преди да бъде поверена на хоспиталиерите, тя е под прякото управление на папата³⁷ и падането ѝ предизвиква широк и навременен отзвук на Запад въпреки продължаващата папска схизма в католическия свят, която ангажира главното внимание на съвременниците.

Един кратък анализ на военния конфликт за Смирна и изворите, с които разполагаме за него, би могъл да допринесе за изясняване на действията на Клавихо и неговите спътници. Хоспиталиерите без съмнение са следяли действията на Тимур дълго преди битката при Анкара, което ни бива подсказано и от някои сведения, които кастилците получават в Родос³⁸. Подобно на някои други регионални сили и братя-рицари от ордена с основание се чувстват заплашени след появата на Тамерлан в западна Анатолия и особено

37 Luttrell, A. *The Hospitallers...*, p. 98

38 Clavijo, *Embassy...*not. 2, p. 182

след катастрофалния разгром на османците при Анкара. През септември, 1402 г. две хоспиталиерски галери от Родос отплават към о-в Самос да окуражат онези османски турци, които са избягали там със своите кораби, да продължат съпротивата си срещу Тимур, който след Анкара продължава да настъпва на запад, и да му попречат да завладее морските им съдове³⁹. Същевременно Тимур изисква васално подчинение и плащане на данък от всички суверенни държавни формирования в района на западна Анатолия. Генуезците от Хиос и Фокея изпълняват исканията на монголския завоевател, но Хоспиталът отказва⁴⁰. Тогава Тимур пристъпва към обсада на Смирна- единственото хоспиталиерско владение, което му е достъпно по суша. Ордентът същевременно е взел сериозни мерки за защитата на крепостта- документирано е, че с тази цел великият адмирал на ордена Буфилио Паницати посещава Смирна на два пъти през 1402 г. Основните приготовления по защитата са концентрирани върху скалистия полуостров, върху който се намира Смирна, където се издига укрепление, защитаващо входа към пристанището. То бива отделено от материка, като между него и сушата е изкопан дълбок ров.

Ходът на обсадата според френския историк Дьолавил льо Рул, е следният: Тамерлан повежда центъра на армията си срещу града и го обсажда на 2 декември, 1402 г. Отбраната, която е много ожесточена, е водена от арагонския брат-рицар фра Иниго де Алфаро и продължава ок. две седмици. Няколко дни след започването на обсадата към Тимур се присъединяват и лявото, и дясното крило на войската му. Почти веднага неговите сапъори и обсадни машини започват да "работят" върху масивните укрепления, съсредоточавайки усилията си над няколко определени

пункта. Същевременно Тимур нарежда на един от военачалниците си да построи голяма платформа от дървени стълбове, зада възпрепятства вражеските кораби да влизат в пристанището. Започва масиран обстрел на стените с катапулти, който оцелелите хоспиталиерски защитници по-късно определят като "втори Потоп". В крайна сметка сапъорите на Тимур успяват да сринат външните крепостни стени като изгарят подпорите им и "чагатайците" нахлуват в Смирна. Съпротивата на рицарите е краткотрайна и безмилостно смазана; тези, които оцеляват, побягват към корабите си. Няколкото хоспиталиерски кораба, които идват на помощ, обръщат платната обратно към Родос, тъй като се изплашват от огромните катапулти на Тимур, разположени при входа на пристанището. Местното население, според действащите тогава мюсюлмански закони, касаещи третирането на непредал се град, бива поголовно изклано⁴¹.

Така протичат събитията, свързани с обсадата на Смирна в края на 1402 г., според начина по който са предадени от повечето от съвременните на събитието хронисти и който като цяло се приема в горепосочените детайли и в модерните исторически студии. Но един от изворите за обсадата - Белтрамо Минятели, италиански търговец, живял в Дамаск, в своето произведение "Vita Tamerlani" („Животът на Тамерлан“) дава обикновено пренебрегваното научно сведение, че хоспиталиерският гарнизон в Смирна се е предал на Тимур при договорни отношения и затова той му позволява да се изтегли невредим от крепостта⁴². Развитието на една подобна договореност между чагатайския владетел и Ордена на хоспиталиерите, без поемането на васална зависимост от последния, но и с прекратяване на преките

41 . Le Roulx, Dellaville, *Rhodes...*, pp. 283-286

42 Mignanelli, Beltramo. *Vita Tamerlani*. in S. Baluze, *Miscellanea*, ed. J. Mansi, IV (Lucca, 1764), p.139

39 Luttrell, A. *The Hospitallers...*, p. 106

40 Cherefeddin Ali, *Histoire de Timur-Bek*, IV, 50, 56

враждебни отношения между двете страни, би обяснила задоволително и обстоятелствата около безпроблемното посещение на кастилското пратеничество до Тамерлан, заедно с лични служители на монголския владетел, в Родос, едва няколко месеца след яростното сражение за Смирна между рицарите и чагатайците.

Според текста на Клавихо, пратениците биват настанени от лейтенанта, който замества великия магистър, в покоите на един известен рицар на ордена, близо до катедралната църква „Св. Катерина“ и остават в Родос от неделя, 5 август до четвъртък, 30 август, т.е. почти месец, без да могат да получат никакви сигурни новини за Тимур. Единствените сведения, с които успяват да се сдобият, са им дадени от „случайни хора“, преждевременно завърнали се от кръстоносната флотилия на Бусико и Наяк при бреговете на Сирия и отпавили се от Йерусалим по обратния път католически пилигрими⁴³. Те им съобщават, че сега Тимур имал намерение да се отправи към Сирия, за да подчини „султана на Вавилония“⁴⁴. Според думите им той бил изпратил посланиците си в Египет, които вече били предали исканията му на султана- да сече монетите си с герба и тамгата на Тимур и да му плаща годишен данък. Ако султанът не се бил съгласял, Тимур щял да изчака преминаването на летните горещини, за да има достатъчно паша за конете, да се върне в Сирия и да завоюва Египет. От това уж се страхували „маврите от Йерусалим“, но посланиците разбират, че това са само слухове и че не могат да им се доверят⁴⁵.

43 Clavijo, *Embassy...* р. 22

44 Т.е. мамелюкският султан на Египет, който по това време е ан-Насър Насър-ад-Дин Фарадж (1399-1412) от династията Бурджи.

45 Руи Гонсалес де Клавихо. *Дневник пътешествия в Самарканд ко двору Тимура (1403-1406)*, пер. И.С.Мироковой. М.1990, стр. 20. Според ле Страндж, *Notes*, II, 2, стр. 182 под „Вавилония“ би могло да се разбира не само Египет, а и „Вавилония и Балдас“, както

Докато пратениците продължават престоя си в хоспиталиерската столица, очаквайки новини за местоположението на Тимур, в пристанището на Родос влизат четири големи генуезки караки и два други кораба от флотата на Бусико. Те носят пресни сведения за съвместния поход на френския маршал и великия магистър на Хоспитала. Според информацията, която е съобщена от тях на Клавихо, генуезко-френско-хоспиталиерската армия „отплавала направо срещу един замък на сирийския бряг, наречен Канделоро и го обсаждала в продължение на 12 дни“⁴⁶. Командирът на гарнизона извършва набег извън крепостта, при което са убити 15 от специалните рицарски коне на франките, както и голям брой френски и генуезки рицари⁴⁷. След това събитие армията се оттегля на корабите си, така че обсадата на Канделоро завършва с неуспех. Кръстоносната акция обаче е далеч от края си. Следващата цел, атакувана от франките според изложението на Клавихо, е град Триполи на днешното ливанско крайбрежие- търговско пристанище, което е чест обект на франкски нападения през XIV в. и бивша столица на латинското графство Триполи. Местните жители препречват с преграда реката, която тече в близост до града и щом виждат франките да слизат на брега, разрушават преградата и насочват течението на реката срещу тях, като ги принуждават „против волята си да потърсят спасение на корабите“⁴⁸. По този начин първите две нападения на християнската армия завършват с неуспех.

Клавихо нарича Багдад. Явно в разказите, предадени на Клавихо, има преплитане с по-ранни събития, какъвто е „седемгодишният поход“ на Тимур, при който той опустошава Сирия и превзема Багдад и Алепо. През 1403 г. султанът на Египет вече отдавна е васал на Тимур.

46 „Канделоро“ е дн. Алания на южния малоазийски бряг.

47 Clavijo, *Embassy...* р. 22

48 Клавихо. *Дневник...*, стр. 21

След провала при Триполи във флота е свикан съвет „за да се реши как да бъде постъпено“⁴⁹. Съветът достига до решението, че флотът трябва да се раздели на две. „Караките“ и другите платноходни кораби, „тъй като били по-бързи от галерите“ трябва да се отправят от Триполи към Александрета⁵⁰, където да престоят 9 дни, а галерите под командването на рицарите хоспиталиери да се насочат на юг и да атакуват град Бейрут, който според информацията на Клавихо е „пристанище на Дамаск, отдалечено (от него) на два дни път по суша“⁵¹. Показателно в това известие е, че командването на галерите бива поверено именно на хоспиталиерите-те са прочути с уменията си във воденето на бойни действия именно с този тип морски съдове, които са типични за района на Средиземноморието през късното Средновековие (XIV-XV в.).

Платноходите отплават на север към Александрета, докато галерите се отправят към Бейрут, където най-сетне се сдобиват с успех- градът е превзет и разграбен⁵². Караките чакат в залива на Александрета в продължение на девет дни, както е уговорено, но конете, които превозват, почват да измират поради липсата на питейна вода. Не им достигат и припаси и те решават да се върнат в Родос преди срещата с галерите. Тук те заварват и кастилското пратеничество до Тимур. Клавихо обаче се оплаква, че дори от тях не могат да се получат достоверни сведения за местоположението на лагера на Тамерлан и затова посланиците най-накрая взимат решение да се отправят към Карабах- „една

49 Clavijo, *Embassy...*р. 23

50 Днешен Искендерун.

51 Ibidem.

52 Възможно е Клавихо да се сдобива със сведенията за превземането на Бейрут по-късно, тъй като екипажът на платноходите не е имал вести от галерите, водени от хоспиталиерите- вж. текста по-долу.

отдалечена провинция на Персия, където, както било добре известно, той искал да презимува“⁵³.

На 31 август 1403 г. кастилците отплават от Родос за Хиос, но вече не с караката, с която са дошли от Кадис, а с междувременно нает от тях там генуезки кораб. В текста на „Итинерариума“ не се съобщава причината, поради която сменят кораба, но по всяка вероятност неговият капитан е имал задачата да ги достави само до Родос, след което е поел в посока, която се е различавала от тази на тяхната мисия.

Преди да напусне острова, Клавихо оставя и едно интересно описание на хоспиталиерската столица. Според него градът Родос не е много голям, разположен е в равнина, върху полуостров, заобиколен от морето. Той отбелязва наличието на голям замък, който „се издига отстрани“, а около него е градът, укрепен със стени като крепост, с предградия- вътре и вън от нея⁵⁴. Градът разполага с кули по протежение на целите си стени и вътре се намират и двореца на великия магистър и квартирите на рицарите. Посочва се, че има и „един манастир, една много хубава църква и една голяма болница, където те се грижат за болните“⁵⁵. Клавихо споменава и интересната подробност, потвърдена и от множество други извори, че на рицарите-хоспиталиери не е позволено да напускат крепостта и да излизат навън без изрично позволение от великия магистър.

По-нататък в изложението е включено описание на пристанището, което е „много голямо и добре защитено, бидейки включено в градските укрепления“⁵⁶. То има два огромни вълнолома, всеки със своя собствена основа.

53 Ibidem.; Карабах е бил обичайно място за презимуване на Тимур при кампаниите му в Близкия изток- вж. напр. Бартольд В.В. *Улугбек и его время*, с. 45, 65, 68

54 Clavijo, *Embassy...*р. 24

55 Ibidem.

56 Ibidem.

Те се издават далеч навътре в морето, а между тях се намира пристанището, „където корабите могат да стоят на сигурно място“. Клавихо не пропуска да отбележи и един много характерен елемент от средновековния пейзаж на островната столица на Ордена- големите вятърни мелници, от които „са построили четиринадесет върху единия вълнолом“⁵⁷.

Около града кастилецът вижда много „чудесни“ овощни градини и вили, където се отглеждат „много цитрони, лимони и лимонови дръвчета, както и много други плодове.“ Според него населението на острова и града е гръцко и по-голямата част от него принадлежи към „гръцката“ т.е. православната църква. Споменава се за наличието на „голям брой други градове и замъци освен столицата“ на острова. Клавихо посочва и значимостта на Родос като търговски център, където се събират и преминават корабите на западните търговци за Александрия и Сирия⁵⁸.

На 31 август, 1403 г. пътешествениците напускат Родос, като наемат един кораб, който трябва да ги превози до Хиос. Негов капитан е „един генуезец... месир Леонардо Джентиле“⁵⁹. По пътя си на север към Хиос, следвайки малоазийския бряг, те отново минават през острови, подчинени на Ордена на Св. Йоан.

Клавихо смята, че пътуването от Родос до Хиос е опасно начинание, „тъй като отдясно трябва да бъде избягван турския бряг, а отляво има опасност от корабкрушение, поради многобройните острови, някои от тях гъсто заселени, а други необитаеми.“ Още в началото на пътуването корабът се сблъсква с насрещни ветрове и цели 4 дни не може да заобиколи „един нос, вдаден в морето от турския бряг“⁶⁰. Едва на 5 септември

пътниците успяват да достигнат о-в Кос, който Клавихо този път нарича „Станчио“ и влизат в пристанището му поради невъзможност да продължат, докато вятърът не смени посоката си.

„Итинерариумът“ сега ни дава кратко описание на Кос, който само бегло е споменат при предишното преминаване на кастилците край него. Отново е отбелязано, че островът принадлежи към „владенията на Родос.“ Корабът престоюва в главното пристанище един ден, като се снабдява от там с вода и месо. Според Клавихо главният град на острова е гъсто населен и се намира в равнина недалеч от морския бряг. За отбрана служи един малък замък, между който и града се простира голяма морска лагуна. В замъка се влиза през подвижен мост, който е спуснат над ров, пълен с морска вода. Градът е заобиколен от градини, лозя и вили. Ордена на Хоспитала притежава голям гарнизон там, който се състои от „100 рицари на Св. Йоан, начело с лейтенант“ и „те владеят замъка и града“⁶¹.

Потегляйки от Кос на север, следвайки турския бряг и мъчени отново от насрещни ветрове, в следващите дни кастилците преминават покрай множество необитаеми острови, докато не виждат „добре населения остров Калимнос“, за който „Итинерариумът“ също отбелязва, че е хоспиталиерско владение. Следващото населено място, споменато в извора, е континенталното турско пристанище, чието име според Клавихо е „Нова Палация“⁶². Корабът преминава покрай него и спира на о-в Лерос, което е и последното и най-северното хоспиталиерско владение, изрично упоменато в

Кос.

61 Ibidem.

62 Идентифицирано убедително от Ле Страндж като античния и средновековен център Милет, където се разполага столицата на турския емират Ментеше. „Палация“ е името, под което столицата на този емират се среща в западните извори от XIV-XV в.

57 Ibidem.

58 Ibidem.

59 Ibidem

60 Ibid. Вероятно става въпрос за нос Крию, на югоизток от о-в

„Итинерариума.“ Според Клавихо островът е добре населен и притежава град с много силно укрепен и висок замък, заобиколен от градските къщи, които обаче са в много лошо състояние⁶³. Управителят на острова е родоски рицар, а населението е гръцко. Кастилският пътешественик ни дава информация, че напоследък островът е бил опустошаван многократно от турците от Нова Палация и по-конкретно за едно нападение, което по даденото описание в текста може да се датира през лятото на 1402 г.⁶⁴. Според „Итинерариума“ екипажът на една турска галиота бил слязъл на острова и отвлякъл стадата на леросците. Същевременно при този набег турците съумели да пленят и жътварите, излезли на полето и ги откарали в Палация.

След краткия си престой в Лерос, корабът на Клавихо се отправя на север. Той преминава покрай множество острови, като лаконично съобщава подробности за ненаселения остров Мадреа, където „имало добри пасбища и извори със сладка вода“ и островите Патмос и Самос, жителите на първия от които били гърци, а на втория – турци. Последният остров, споменат от кастилския пътешественик, който, макар и по-късно, влиза в границите на владенията на родоските хоспиталиери, е Никария (т.е. Икария). За него той пише, че островът е под властта на една „известна дама, която притежава една галера за свои собствени нужди“⁶⁵ и, че е забелязал

63 Clavijo, *Embassy...*, p. 25

64 Ibid. Фактът, че турците от „Нова Палация“ пленяват жетварите на Лерос, означава, че нападението е станало през лятото, което явно е лятото на 1402 г., тъй като Клавихо пребивава там в началото на септември и споменава, че събитието се е случило „миналата година.“

65 Дамата от Икария е била представителка на благородната генуезка фамилия Аранжио, която управлява острова от 1362 до 1481 г., когато владението му преминава в ръцете на Ордена на Св. Йоан (вж. Miller, W. *Latin Orient*. L. 1920, стр. 53-4).

много обработени земи. От тук започват владенията на хиоската „Махона“, сдружение на генуезци, което притежава земи както в Егея, така и на малоазийския бряг и контролира доходоносната търговия със стипца⁶⁶. Така приключва и разказът на Руи Гонзалес де Клавихо за „отвъдморските“ владения на суверенния рицарски Орден на Св. Йоан Кръстител.

Библиография:

Брокиер, Бертрандон де ла, *Задморско пътешествие*. С. 1968

Клавихо, Руи Гонзалес де. *Дневник пътешествия в Самарканд ко двору Тимура (1403-1406)*, пер. И.С.Мироковой. М.1990

Gallagher, P.F. (ed.) *Christians, Jews and Other Worlds: Patterns of Conflict and Accommodation*. Lanham 1988

Epstein, Steven A. *Genoa and Genoese (958 - 1528)*. The University of North Carolina Press, 1996

Cherefeddin, Ali. *Histoire de Timur-Bec*. P. 1722

Clavijo, R. *Embassy to Tamerlane (1403-1406)*, transl. by Guy Le Strange. L. 1928 repr. L. 2006

Coleccion de Cronicas y Memorias de los Reyes catolicos. М.1779

66 Франческо Аранжио е сред основателите на хиоската „Махона“ (Miller, W. *Essays on Latin Orient*. С. 1921, p. 304 etc.)

**INFORMATION ABOUT HOSPITALLERS' RHODES
IN 1403 IN THE "ITINERARIUM" OF RUI GONZALEZ
DE CLAVIJO**

Vladislav Ivanov

Arbel, Benjamin and David Jacoby (eds.), *Intercultural Contacts in the Medieval Mediterranean*, (Routledge, 1996).

Le Livre des Faicts du Bon Messire Jean le Maingre, dit Boucicaut, Mareshal de France et Gouverneur de Gennes. P. 1851

Miller, W. *Essays on Latin Orient*. C. 1921

Miller, W. *Latin Orient*. L. 1920

Narrative of the Embassy of Rui Gonzalez de Clavijo to the Court of Timour at Samarkand, transl. by Clements R. Markham. L. 1859

Setton, Keneth M.. *The Papacy and the Levant (1204-1571)*. Vol. I. Ph.1976

Ticknor, G. *History of the Spanish Literature*. NY. 1849

In 1403 one unusual event, which breaks our ideas about the isolation of the medieval West European society, occurred- the embassy of the king of Castile Henry III, at the head of which was his chamberlain Rui Gonzalez de Clavijo, to the court of the great Asiatic ruler Tamerlane. Clavijo described the long and dangerous journey in his "Itinerarium"-the oldest preserved Spanish travel notes. The last year Tamerlane had come in his closest approach with the Mediterranean world, after his invasion into the lands of the Ottoman sultanate. In 1402 he captured sultan Bayezid I Ildirim (The Thunderbolt) after the battle of Ankara in Asia Minor, and his armies appeared on the Aegean sea-coast. Then the conqueror wanted every sovereign in the region to pay homage to his power. Only the Sovereign Order of the Knights of St. John in Rhodes refused to pay homage to him and at the end of the same year was punished by the capture and pillage of Smyrna – the strongest and largest stronghold of the Order in Asia Minor, which the latter bravely defended in the name of the Christian Catholic faith.

By the time of its trip to the court of Tamerlane in the midst of 1403, about half an year after the fall of Smyrna, the Castilian embassy, led by Clavijo, stopped by the island of Rhodes and spent nearly a month in the Knight Hospitallers' capital. The chronicler leaves valuable information about their capital, their island state and the political picture in the region. Their stay coincided with one of the largest crusade

actions, led by the governor of Genoa and mareshal of kingdom of France Jean le Maingre Boucicaut. In it, the last one acted in alliance with the Knights of Rhodes, and their united war fleets attacked the Syrian and Anatolian coasts, which were under the authority of The Mameluke Sultanat of Egypt.

The work of Rui Gonzalez de Clavijo is a very important contemporary source about the events in this restless period, connected with the Knights of Rhodes, and the information he gave us is from first hand, which makes his report even more valuable for the historical science.